РЕФОРМА У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Владимирова О. Г.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

В Україні триває реформа з запобігання промисловому забрудненню, яка стане важливим етапом на шляху до кліматичної нейтральності до 2050 року.

Державна політика реформи у сфері запобігання промисловому забрудненню передбачає:

- у 2030 році зменшення:
  - скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти до 5% загального обсягу скидів у порівнянні з 15,7% у 2015 році;
  - викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел до 2030 року на 22,5% від обсягу викидів у 2015 році;
- обов'язковість застосування найкращих доступних технологій та методів управління (НДТМ) на промислових об'єктах, які діють у країнах Європейського Союзу. Це передбачає модернізацію великих промислових підприємств, і як наслідок, розширення доступу до ринків Європейського Союзу найбільших українських виробників;
- запровадження комплексного підходу до оцінки впливу промислових об'єктів на довкілля за рахунок впровадження інтегрованого довкільного дозволу, який охоплює вплив на повітря, воду, ґрунти;
- максимально відкритий доступ громадськості до екологічної інформації та участі громадськості під час прийняття управлінських рішень за рахунок відкриття електронних реєстрів об'єктів промислового забруднення.

Таким чином, реалізація реформи це: один з важливих індикаторів готовності України до повноцінного членства в Європейському Союзі; інструмент для зеленого відновлення України; дерегуляція дозвільної системи для бізнесу та можливість втримати конкурентоспроможні позиції на європейських ринках.

Україна дуже довго транспонувала вимоги Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди.

Після 15 років спроб провести реформу у сфері промислового забруднення Верховна Рада прийняла довгоочікуваний Закон України "Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення"[1]. Закон впроваджує інтегровані підходи у питаннях дозвільної діяльності та контролю промислового забруднення (далі – Закон) на основі НДТМ, імплементує положення Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди [2] та створює базис для екомодернізації українських підприємств та зменшення промислових викидів.

Закон передбачає:

- європейські стандарти роботи для промисловості. Перехід на НДТМ та модернізацію промислових установок;

- інтегрований підхід до контролю промислового забруднення. Видаватиметься один – інтегрований довкіллєвий дозвіл замість трьох дозволів (на спецводокористування, викиди в атмосферне повітря та управління відходами);

- цифровізацію через створення Єдиного державного реєстру інтегрованих довкіллєвих дозволів та можливості пройти онлайн всі дозвільні процедури;

- для існуючих установок перехідний період, тобто підприємства матимуть умови для поступового переходу на нову дозвільну систему та впровадження НДТМ;

- консультації для промисловців щодо проходження дозвільної процедури та діалог з бізнесом.

Перша складова реформи є зміна дозвільної процедури. З 8 серпня 2025 року коли Закон набрав чинності замість трьох (на викиди, на спецводокористування і на відходи) дозволів підприємства можуть отримати один інтегрований довкіллєвий дозвіл (ІДД). Це спрощення для бізнесу і можливість для дозвільного органу оцінити вплив підприємства на довкілля комплексно, а не фрагментарно, як було раніше. Слід зазначити, якщо спливає дія будь-якого покомпонентного дозволу, краще одразу отримати ІДД, тому що покомпонентні дозволи втратять чинність у серпні 2029 року.

Отримання інтегрованого довкіллєвого дозволу (ІДД) вимагається для найбільших забруднювачів, а саме для установок, на яких провадяться один або кілька видів діяльності, передбачених Додатком до Закону і за умови досягнення зазначених у ньому порогових величин. Для деяких видів діяльності порогові величини встановлюються в обсягах потужності чи продуктивності. Наприклад, спалювання палива в установках із загальною номінальною споживаною тепловою потужністю 50 МВт або більше вимагає ІДД, в установках із меншою потужністю – ні.

Натомість, інші види діяльності вимагають ІДД незалежно від обсягів виробництва. Так, вся хімічна промисловість підпадає під дію Закону, навіть найменші установки із виробництва речовин із застосуванням хімічних реакцій.

Друга складова реформи – застосування нормативів ЄС щодо викидів та інших природоохоронних стандартів діяльності підприємств, а саме: стандартів моніторингу викидів, споживання енергії та ресурсів, поводження з відходами. Ця складова реформи найважливіша, але вона почне діяти не одразу. До установок, які введені в експлуатацію, нормативи ЄС почнуть застосовуватися через чотири роки з дня припинення воєнного стану, а до новостворених установок – з дня затвердження профільним міністерством відповідних галузевих нормативів, які містяться у висновках НДТМ.

Важливе політичне рішення відбулося у 2023 році, коли Україна отримала запрошення долучитися до Севільського процесу відповідно до статті 13 європейської Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди. Наша країні відтепер має офіційний статус спостерігача. Так, для нас це політичний крок, який вже зараз відкриє технічні можливості для українських фахівців: обмінюватися досвідом і передовою практикою імплементації Директиви

2010/75/ЄС, вивчати процедури складання НДТМ та впровадження інтегрованого довкільного дозволу. Це те, що дозволить Україні вибудувати якісну національну політику у сфері запобігання та контролю промислового забруднення – в умовах війни та з чітким баченням «зеленого» повоєнного розвитку. Адже відновлення промисловості здійснюватиметься за найкращими доступними технологіями та методами управління.

Прийнятий у 2024 році Закон є лише першим кроком відповідної реформи. Для досягнення подальшого прогресу у цій сфері Україна повинна якнайшвидше перекласти і затвердити висновки НДТМ.

Зараз, після масштабної реорганізації Кабінету Міністрів України і "злиття" Міндовкілля з Мінекономіки та Мінагрополітики, важливо не зупинитися і не втратити темп цієї реформи. Інтегровані довкіллєві дозволи без затверджених висновків НДТМ – це форма без змісту, навіть якщо на цьому етапі сфера застосування висновків НДТМ обмежена лише новоствореними підприємствами, а на діючих установках відкладено до скасування воєнного стану.

Відбудова України повинна відбуватись з впровадження НДТМ, що є однією з умов для повноцінного членства України в Євросоюзі, та з переходом до сталої конкурентної економіки. Впровадження НДТМ сприятиме зниженню рівня викидів забруднюючих речовин, скороченню споживання ресурсів і підвищенню ефективності виробничих процесів. Досягнення цих цілей потребує від підприємців високих витрат на екомодернізацію, тому підприємства необхідно забезпечити фінансовою підтримкою.

Так, в травні 2025 р. КМУ схвалено Концепцію Державної цільової програми підтримки підприємств, що впроваджують найкращі доступні технології та методи управління на період до 2030 р. [3]. Зазначені у Концепції фінансові інструменти допоможуть підприємствам значно знизити вартість впровадження НДТМ та прискорити перехід на нові технології. Крім екологічних переваг, Програма сприятиме конкурентоспроможності підприємств на міжнародному ринку. Впровадження НДТМ дасть можливість виробляти продукцію, яка відповідатиме міжнародним стандартам якості та екологічної безпеки, забезпечить можливості для експорту та залучення інвестицій, що сприятиме розвитку національної економіки.

Перелік посилань

1. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: закон України від 19.06.2024р., № 11355. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text.

2. Про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль забруднення): Директива 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24.11. 2010 року. URL:http//enref.org/docs/dyrektyva-2010-75-es-pro-promyslovi-vykydy/.

3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки підприємств, що впроваджують найкращі доступні технології та методи управління на період до 2030 року: Постанова КМУ від 06.05 2025 р. № 522.